

התעללות בנכים ובמוגבלים - סוגים ועונשים

נכות באופן כללי יכולה להיות פיזית, מנטלית, רגשית, קוגניטיבית, התפתחותית או שילוב של כמה סוגי נכויות. מטבע הדברים, אנשים נכים וחסרי ישע תלויים יותר בסביבה בה הם חיים ובאדם המטפל בהם. משכך, החוק בישראל מטיל את אחריות הדיווח והטיפול בתופעה על החברה כולה. עו"ד אסף דוק מסביר מהם הסימנים המחשידים להתעללות, למי אפשר לפנות, מהם יסודות העבירות נגד נכים ומוגבלים, מה העונשים הקבועים בצידן וכיצד בתי המשפט מתייחסים אליהן.

אלימות נגד נכים ומוגבלים בישראל

אלימות והתעללות כלפי נכים וחסרי ישע היא [עבירה פלילית](#). החוק להגנה על קטינים וחסרי ישע מטיל את אחריות הדיווח והטיפול בתופעה על החברה, ועל כל אדם החושד בהתעללות בחסר ישע או היה עד לה לדווח עליה. החוק קובע ענישה חמורה הן על אדם המבצע את ההתעללות והן על אדם שלא דיווח עליה.

החוק נוסח בקפידה ומטיל עונשים חמורים כדי להתמודד עם התופעה של תקיפת אוכלוסיות מוחלשות וחסרות הגנה על ידי התעללות והזנחה. לצערנו מדובר בתופעה יחסית שכיחה, בגלל חוסר האונים של חסר הישע וחוסר אכפתיות של הסובבים אותו. ההתעללות יכולה להתרחש בביתו של הנכה, במוסד ואף במשפחתו הקרובה. נכים וחסרי ישע אינם יכולים להגן על עצמם מפני המתעלל, כי הם במצב פיזי או מנטלי קשה. עם זאת, הם בהחלט עלולים לסבול קשות מההתעללות בין אם הם מבינים אותה ובין אם הם רק חשים אותה. התעללות פיזית או נפשית בחסר ישע עלולה לפגוע אנושות במצבו הגופני ובמצבו הנפשי ואף לגרום למותו.

החוק להגנה על נכים וחסרי ישע

החוק להגנה על קטינים וחסרי ישע הוא תיקון מספר 26 לחוק העונשין, או סימן ו' בפרק י' לחוק העונשין. החוק מגדיר חסר ישע "כאדם שבגלל גילו, מחלתו או מוגבלותו הגופנית הנפשית, ליקוי השכלי או כל סיבה אחרת אינו יכול לדאוג לצורכי מחייתו, לבריאותו או לשלומו". האוכלוסיות הנכללות בחוק הם חולים במחלות נפשיות או התפתחותיות, קשישים סיעודיים, קטינים ואנשים נכים פיזית. החוק מגדיר שלושה סוגים של אנשים [האחראים](#) על חסרי ישע:

הורה או אפוטרופוס האחראים לצורכי מחייתו, בריאותו, חינוכו או שלומו של הקטין או החסר ישע, מכוח החלטה שיפוטית או חוזה.

בן משפחה שמלאו לו שמונה עשרה שנים והוא בעצמו אינו חסר ישע, כגון בני זוג, ילדים בגירים או אחים, סבו או סבתו, גיסו או גיסתו או דודיו.

אדם המתגורר עם חסר הישע ומטפל בו משום שחסר הישע אינו יכול לדאוג לצורכי מחייתו, למשל אחיות בבית אבות סיעודי או עובד זר.

החוק הספציפי הזה לא כולל את אוכלוסיית הזקנים שאינם חסרי ישע או סיעודיים (אדם מוגדר כזקן אם מלאו לו 65 שנים). אולם החוק כן מתייחס בחומרה לפגיעה בהם ולכן קיימת מערכת חוקים בגין 'אלימות כלפי קשישים'. התוקף זקן וגרם לו חבלה של ממש דינו מאסר עד 5 שנים, תקף אותו חבלה חמורה דינו עד 7 שנים. החוק קובע כי עליו לקבל מאסר בפועל ואי אפשר להטיל עליו מאסר על תנאי.

סוגים של התעללות בנכים ובמוגבלים

ההתעללות בנכים וחסרי ישע יכולה לבוא לידי ביטוי [במספר דרכים](#):

[התעללות פסיכולוגית](#) - על ידי השפלה, פגיעה בכבודו של חסר הישע, קללות ואיומים.

התעללות פיזית - פגיעה ישירה בחסר הישע על ידי השלכת חפצים, טלטול, מכות ישירות, כוויות, דקירות, שפשופים, הצלפות.

הזנחה - יכולה להתבטא בכל הרמות של המטפלים, החל בהורה והאפוטרופוס ועד למטפל בצמוד. הזנחה היא אי החלפת חיתול, אי מתן תרופות נחוצות, הזנחת הניקיון האישי של חסר הישע וסביבתו הקרובה.

התעללות מינית - שימוש לרעה של התלות של חסרי הישע במטפלים וניצולם המיני.

חסר הישע אינו מסוגל להגן על עצמו מפני המתעלל ולכן נזקק לסיוע חיצוני קפדני של החברה שתפקידה לדווח על המתעלל ולהעמידו לדין. חשוב מאוד שהאנשים הסובבים את חסר הישע, בני משפחה ואף שכנים, ישימו לב לסימנים מחשידים בהתעללות. יש משפחות החוששות לדווח על המתעלל שכן זהו בן משפחה, אולם עליהם לדעת שהם עלולים להיענש בעצמם על העלמת עין ואי דווח, במיוחד אם מדובר בהעלמת עין מצד בני משפחה או מטפלים. כמו כן, יש חסרי ישע עצמם החוששים להתלונן, כי הם מפחדים מהמתעלל ומפגיעה נוספת. משום חששות אלה חשוב כי הציבור עצמו ישים לב לסימנים מחשידים להתעללות בחסר הישע:

שיניים שבורות וחבולות, כולל פגיעות בשפתיים או בלשון.

סימנים המעידים על הצלפות. אף הצלפות בחיתול עלולות להשאיר סימנים, כל שכן הצלפות עם חגורה או חבל.

שטפי דם - סימנים כחולים או אדומים על הגוף, בית החזה ואף על הפנים.

פצעים בלתי מוסברים, שריטות וחתכים, שפשופים.

שברים באף, לסת, גולגולת או בגפיים.

נפילות לא מוסברות ולא הגיוניות.

קרחות בקרקפת או סימני תלישת שיער במקומות אחרים בגוף.

כוויות שנגרמו מסיגריות או מחפצים חמים אחרים.

סימנים המעידים על התעללות מינית כגון דימומים, זיהומים, קושי בישיבה.

סימנים נפשיים כגון פחד, רצון לתשומת לב, סירוב לדבר על המתעלל או הכחשה בגלל פחד מהמתעלל.

עייפות בלתי מוסברת ורצון לישון כל היום, דיכאון, אדישות, אפטיה.

בעיות שינה בלילה - יקיצות מרובות, צעקות, סיטי לילה.

סימנים מחשידים נוספים הם התנהגות המתעלל עצמו. הוא מתעלם מהפגיעות, מאשים את בני המשפחה עצמם או את חסר הישע במצבו, מונע גישה של המשפחה לחסר הישע, לא מזמין עזרה רפואית בגין חבלות שנגרמו לאדם באחריותו ועוד. כמו כן סימנים מחשידים נוספים נמצאים בסביבת הבית עצמו, למשל הימצאות של מנעולים בבית, סימני קשירה במיטה, חיתולים מלוכלכים המפוזרים בבית, שירותים מסריחים ולא נקיים, סימני דם על הקירות ועל הרצפה ועוד.

יש כמה גורמים שאפשר לדווח להם על ההתעללות: שירותי הרווחה ברשות המקומית, היחידה לטיפול ומניעת התעללות והזנחה ברשויות מסוימות, לשכות הבריאות המחוזיות, משטרה.

יסודות עבירות נגד נכים ומוגבלים והעונשים בידין

המערכת השיפוטית בודקת במהלך ההליך הפלילי מהי העבירה שביצע המתעלל ומה מעמדו כלפי הנכה. תקיפה היא אלימות על ידי נגיעה, דחיפה או הפעלת כוח כלפי אדם אחר, כולל הפעלת חום, גז וריח וכל

דבר שגורם אי נעימות למותקף וללא הסכמתו. (הגדרת עבירת תקיפה מנוסחת בסעיף 378 לחוק העונשין, תשל"ז-1977).

אדם המתעלל בנכה עלול להיות מורשע בעבירות תקיפה שונות, תלוי בחומרת העבירה ובמעמדו כלפי הנכה:

□ **התעללות בחסר ישע** - סעיף 368ג' בחוק להגנה על קטינים וחסרי ישע מגדיר מהי התעללות בקטין או בחסר ישע. ההתעללות כוללת התעללות גופנית, נפשית או מינית. היא יכולה להיות חד פעמית או בפרק זמן ממושך. העונש על התעללות בחסר ישע הינו עד 7 שנות מאסר, ואם העושה הוא אחראי עליו, דינו עד 9 שנות מאסר.

□ **גרימת חבלה לחסר ישע** - מי שתוקף חסר ישע וגרם לו חבלה (נזק גופני), דינו עד 5 שנות מאסר. אם התקיפה בוצעה על ידי האחראי, דינו יהיה עד 7 שנות מאסר.

□ **גרימת חבלה חמורה לחסר ישע** - חבלה פיזית או חבלה נפשית. אם יוגדר כתוקף, הוא עלול לקבל עד 7 שנות מאסר. אם הוא יוגדר כאחראי, הוא עלול לקבל עד 9 שנות מאסר.

□ **גרימת מוות ברשלנות** - בהתאם לסעיף 304 לחוק העונשין, העונש המרבי על גרימת מוות ברשלנות הוא עד 3 שנות מאסר.

□ **עבירת הריגה** - בהתאם לסעיף 298 לחוק העונשין, העונש המרבי על עבירת הריגה הוא עד 20 שנות מאסר.

□ **חובת דיווח** - גם אי דיווח יכול להיות מוגדר כעבירה פלילית. הכוונה היא שאדם שידוע או שהיה עד להתעללות בחסר ישע ולא דיווח על כך, עלול לרצות 3 חודשי מאסר בגין זאת. אם הוא איש מקצוע שהיה נוכח או ידע על ההתעללות ולא דיווח עליה, הוא עלול לרצות 6 חודשי מאסר בפועל.

אנשי מקצוע המחויבים בדיווח הם רופאים, אחיות, עובדי חינוך, עובדים סוציאליים, עובדי שירותי הרווחה, שוטרים, פסיכולוגים או קרימינולוגים, כל העוסקים במקצועות פרה-רפואיים וגם המנהלים או אנשי הצוות העובדים במוסד או במעון שבו שוהה חסר הישע. חובת דיווח זו אינה חלה על קטינים.

חובת הדיווח היא בגין כל מעשה של התעללות בחסר הישע שהתבצע על ידי האחראי על המטופל, כולל התעללות מצד בן משפחה ואפוטרופוס. על האדם שחושד או ראה התעללות בחסר ישע לדווח מיידית לעובד סוציאלי (פקיד סעד) או למשטרה. החוק גם מאפשר לבדוק את הדיווח ולראות האם הטיפול בו התבצע במהירות וביעילות. נוסף על כך, החוק דורש התערבות טיפולית של גורמים מקצועיים, כולל שיתוף פעולה בין פקידי הסעד, המשטרה וגורמים מקצועיים נוספים.

בכל מקרה של חשד בהתעללות בחסר ישע, על איש המקצוע לברר עם חסר הישע, עד כמה שניתן, אם מישהו נגע בו ללא הסכמתו או האם מישהו פגע בו, מה תדירות הפגיעה ועוד. כמו כן יש לבדוק את סביבת המחיה של הנכה ולוודא אם יש סימנים מחשידים להתעללות בו.

חשיבות איכות הייצוג המשפטי במקרים של התעללות בנכים ובמוגבלים

חשוב לקבל ייעוץ מקצועי מעו"ד במצבים שבו אתם **חושדים** או **נחשדים** / **מואשמים** בהתעללות בנכה חסר ישע:

□ **במידה ואתם חושדים בהתעללות באדם נכה** - אם אתם בני משפחה, שכנים או עוברי אורח שחושדים בהתעללות בחסר ישע, עליכם לדווח על כך מיידית לפקיד הסעד או למשטרה. יתרה מכך, אם אתם בני משפחה או מטפלים שלא דיווחו על ההתעללות, אתם עלולים להיענש. לאחרונה דיווחו שני גברים על מטפלת שהתעללה בזקנה חסרת ישע, חולת אלצהיימר. הם ראו את ההתעללות דרך החלון ודיווחו עליה למשטרה. בזכות דיווחם המתעללת נעצרה וקיבלה עונש של מאסר בפועל.

□ **במידה ואתם בעלי אחריות במוסד המעניק טיפולים ושירותים לנכים** - אם אתם חלק מבעלי הסמכות והאחריות במוסד טיפולי ואדם הנמצא תחת אחריותכם נמצא מתעלל, אתם עלולים להיות

מורשעים ולרצות עונשים אף אם אתם אישית לא ביצעתם דבר. לאחרונה נפטר קשיש בבית אבות סיעודי, בגלל התעללות ממושכת של המטפל שגר עימו. המוסד נסגר ומנהליו יועמדו לדין, נוסף על המתעלל עצמו.

□ **פגיעות רפואיות שלא נרמזו עקב התעללות בנכים** - יש מקרים של דיווחים על התעללות בגין פענוח לא נכון של מצב רפואי. תרופות לדילול דם גורמות לכל מכה קלה להפוך לסימן כחול מחשיד, עצמות יכולות להישבר בקלות בגלל בריחת סידן או מחלה גנטית. בן המשפחה או מטפל המסורים ביותר עלולים למצוא עצמם במרכז פרשת התעללות, רק בגלל שמישהו ראה סימנים וחשב שמדובר בהתעללות.

□ **במידה וטופלים עליכם האשמות שווא על פגיעה בנכים** - יכול להיות מצב שבו אינכם כלל קשורים להתעללות אך אדם אחר טפל עליכם אשמה כדי לצאת נקי בעצמו או כדי להתנקם בכם. למשל בני משפחה שרוצים להתנקם זה בזה, בני משפחה שרוצים להתנקם במטפל או במוסד שבו שוהה חסר הישע ועוד. כמובן שיש להיעזר בדחיפות בעו"ד פלילי, שכן זו עלולה להיות מזימה שתוכננה מראש, כולל הקלטות וצילומים פיקטיביים ותיאום בין בני המשפחה.

בכל מקרה ובו אתם חשודים או נאשמים בעבירות נגד נכים, יש להיעזר בעו"ד פלילי מנוסה שיידע כיצד לנווט בין האפשרויות השונות שהחוק מאפשר לו. יש לבדוק בזהירות את עבודת המשטרה, לבדוק את אמינות המתלונן ולוודא היטב מהו סעיף העבירה שבו אתם מואשמים ומה משמעותו. כדאי לדעת ששינוי סעיף יכול להיות קריטי למהלך המשפט ולתוצאות המתקבלות בו.

הדין הפלילי סבוך, מורכב ומאפשר טווח פעולה רחב. כמעט כל אחד מהשלבים בהליך הפלילי יכול להוות שלב יציאה ממנו ולהיפך, מניעת יציאה ממנו. היוועצות בעו"ד פלילי הינה קריטית לאורך כל שלביו של ההליך הפלילי המתנהל נגדך. עורך הדין שייצג את האינטרסים שלך יוכל עוד משלביו הראשונים של ההליך לסכל את האפשרות שתואשם או תורשע בהאשמות שווא וכן במקרים מסוימים אף להביא לביטול ההליך הפלילי שנפתח נגדך. בכל מקרה של חשד בביצוע או מעורבות בעבירה פלילית, הצורך בייעוץ משפטי מקצועי הוא הכרחי. עורך הדין יוכל להקטין את כובד הראיות נגדך ולהביא לתוצאות המיטביות בתיק בכך שסייע לך לגבש גרסה עקבית שעשויה להיות ההבדל בין הרשעה לזיכוי.

לסיכום, המשמעות של האשמה בהתעללות בנכה חסר ישע היא רבה והחוק מטיל את האחריות על כך על החברה כולה, ולא רק על המתעלל. בשל כך יש חובת דיווח עם עונשי מאסר משמעותיים על חוסר דיווח. מדובר באוכלוסייה רגישה וחסר אונים התלויה בבני המשפחה ובמטפלים שלה. עם זאת, יש לבדוק כל מקרה ומקרה ולבדוק האם מדובר במקרה אמיתי או בטעות. בכל מקרה שבו אתם מעורבים בהתעללות בנכה חסר ישע, צרו עימנו קשר בדחיפות בטלפון **052-6885006** או **השאירו פרטים** ונשמח לסייע ולהציע לכם מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדכם. סודיות מלאה מובטחת.

{*:fast_contact}